

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Ярослав ЛАЗУР

«_____» _____ 2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	08 «Право»
Спеціальність	081 «Право»
Освітня програма	Право
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія вчень про державу і право» для здобувачів вищої освіти 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» освітньої програми «Право».

Розробники:

Попович Терезія Петрівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Телеп Юлія Василівна, викладач кафедри теорії та історії держави і права.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права

протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____

Переш І.Є.

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 2 від «08» вересня 2025 року

Голова науково-методичної комісії _____ Черевко П.П.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	4-й	5-й
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4,3 самостійної роботи – 4,3	8-й	10-й
	Лекції:	
	30	10
	Практичні (семінарські):	
	30	4
Вид підсумкового контролю: Денна форма навчання – екзамен	Лабораторні:	
Форма підсумкового поточного контролю: модульна контрольна робота	Самостійна робота:	
	60	76
Форма підсумкового контролю: письмова		

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія вчень про державу і право відноситься до фундаментальних юридичних дисциплін світоглядного характеру. Вона покликана розкривати закономірності процесу розвитку знань про державу і право, про владу та її призначення, а також формувати політичні та правові ідеали. Історія вчень про державу і право досліджує найбільш загальні теоретико-світоглядні проблеми держави і права в їх історичному розвитку з метою поглибленого пізнання політико-правової дійсності.

Історія вчень про державу і право закладає фундамент загальної юридичної культури, юридичного мислення, формує наукову базу юридичного світогляду.

Мета вивчення курсу «Історія вчень про державу і право»: формування системи світоглядних засад студентів щодо розуміння природи і змісту основних державно-правових категорій і понять; загальних закономірностей виникнення й розвитку держави і права; з'ясування їх сутності, визначення можливих перспектив їх подальшої еволюції; розкриття складностей і суперечностей історичного процесу розвитку знань про державу і право, поступового пізнання людською думкою сутності держави і права.

Вивчення історії вчень про державу і право необхідно тому, що воно дає історичну оцінку ідей, в тому числі і тих, які вже намагались матеріалізувати в практику державного будівництва. У той же час історія вчень про державу і право виховує повагу, зміцнює авторитет історично виправданих політичних та правових інститутів, прогресивних теорій і доктрин.

Значення даної навчальної дисципліни полягає також у тому, що наразі у світі значно посилилось ідеологічне протистояння. Іде серйозна боротьба не тільки за ресурси, але і за свідомість людини. У цьому контексті зростає вплив історії вчень про державу і право, оскільки знання ідей дозволяє самостійно розібратися у складних проблемах сучасної політичної реальності.

З огляду на викладене навіть політичні ідеї і вчення, що сягають корінням у сиву давнину, перетворюються в об'єкти гострої боротьби і в тій чи іншій формі використовуються у сучасних ідеологічних і політичних баталіях. І тому студенти-юристи, а тим паче випускники правових факультетів повинні бути добре озброєні знаннями державно-правових ідей і теорій минулого та сучасності.

Відповідно до освітньої програми для спеціальності «Право», вивчення дисципліни «Історія вчень про державу і право» (ОК30) сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких *компетентностей*, як:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності..

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ЗК 15. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК 2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів

ФК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Історія вчень про державу і право» вивчається на четвертому році навчання першого (бакалаврського) освітнього рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Право» опанування дисципліни потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми, таких як «Теорія держави і права».

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Право» вивчення навчальної дисципліни «Історія вчень про державу і право» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.	ПРН 2
Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.	ПРН 3
Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.	ПРН 4
Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.	ПРН 5
Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.	ПРН 7
Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин справи.	ПРН 8
Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту	ПРН 13
Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.	ПРН 15
Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.	ПРН 18

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Історія вчень про державу і право»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Напрацювання навичок щодо самостійного осмислення процесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, у пошуку шляхів до гуманізації суспільних відносин та втілення правових цінностей у сфері права	ПРН 2
Здатність давати критичну оцінку й переосмислювати накопичені знання.	ПРН 3
Здатність формувати абстрактні поняття і оперувати ними, використовуючи прийоми логічного мислення	ПРН 4
Здатність формулювати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації	ПРН 5
Вміння організувати процес дослідження	ПРН 7
Вміння користуватись пошуковими ресурсами з метою здійснення всебічного дослідження	ПРН 8
Здатність до формування відповідних світоглядних позицій на основі розуміння сутності права, місця і ролі права в житті суспільства	ПРН 13
Вміння проявляти креативність, виявляти творчий підхід у професійній діяльності	ПРН 15

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Основними видами навчальних занять є: лекція, практичне заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, консультація.

Види навчальних занять проводяться у таких формах: пояснення, розповідь, навчальна дискусія, самостійна робота.

Методи навчання: філософсько-правові методи; загальнонаукові методи; спеціально-юридичні методи, зокрема, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний; пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: заслуховування виступів у ході проведення практичних занять; виконання кожним із студентів індивідуального творчого завдання (есе), яке захищається у вигляді доповіді відповідно до запропонованих тем у рамках навчальної дисципліни.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: письмовий екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота													Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	Есе	50	100
	3	6	3	4	4	4		4	6	6		10		

T1, T2 ... T12 – теми змістового модуля.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна на кількість балів (сумарна)

Практичні (семінарські) заняття	12	40
Есе	1	10
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, здобувачі освіти повинні написати модульну контрольну роботу, що оцінюється у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюється у формі надання письмових відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 балів. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 50 балів.

Неявка чи невиконання модульної контрольної роботи оцінюється в 0 балів незалежно від причини невиконання (неявки).

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Екзаменаційна методика оцінювання. До складання екзамену допускаються здобувачі вищої освіти, які мають підсумковий доекзаменаційний рейтинговий бал не менше 35.

Здобувач вищої освіти, доекзаменаційний рейтинговий бал якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити його до початку екзамену під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. В протилежному випадку, здобувач не допускається до екзамену, і у нього виникає академічна заборгованість.

Екзамен з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не скласти, якщо він успішно пройшов усі модульні контролю та його влаштовує підсумкова доекзаменаційна рейтингова оцінка за навчальний рік. Здобувачі вищої освіти, рейтинговий бал яких становить від 35 до 59, екзамен складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на екзамені рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання екзамену оцінка не може бути менша за доекзаменаційний рейтинговий бал.

Екзамен проводиться у письмовій формі. Екзаменаційний білет складається з трьох теоретичних питань. Оцінювання результатів навчання на екзамені здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за екзамен вноситься у відомість обліку успішності.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	-----
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	

60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	-----
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	-----

Знання здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється за такими критеріями:

оцінку **«відмінно» (90-100 балів, А)** заслуговує здобувач освіти, який: всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку **«добре» (82-89 балів, В)** – заслуговує здобувач освіти, який: повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку **«добре» (74-81 бал, С)** заслуговує здобувач освіти, який: в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку **«задовільно» (64-73 бали, D)** – заслуговує здобувач освіти, який: знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку **«задовільно» (60-63 бали, E)** – заслуговує здобувач освіти, який: володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка **«незадовільно» (35-59 балів, FX)** – виставляється здобувач освіти, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка **«незадовільно» (35 балів, F)** – виставляється здобувач освіти, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

До модульної контрольної роботи допускаються всі здобувачі освіти, а до підсумкового семестрового контролю з навчальної дисципліни – здобувачі освіти, які отримали не менше 35

балів (враховуються як результати модульної контрольної роботи та поточного контролю під час семінарської та самостійної роботи здобувач освіти).

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувачі освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Здобувач освіти, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 34 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет і методологія історії вчень про державу і право.

Предмет історії вчень про державу і право. Основні терміни історії вчень про державу і право: вчення, ідеї, концепції, доктрини та теорії. Функції історії вчень про державу і право. Методологія історії вчень про державу і право. Методи вивчення історії вчень про державу і право. Критерії оцінки державно-правових концепцій. Місце історії вчень про державу і право в системі наук та юридичних, зокрема. Періодизація історії вчень про державу і право.

Тема 2. Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу.

Становлення та розвиток політико-правової ідеології як специфічної форми суспільної свідомості. Її особливості в класово-станових суспільствах. Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про політику, державу і право у країнах Давнього Сходу.

Державно-правова думка у Давній Індії: загальна характеристика. Державно-правові аспекти брахманізму. Політико-правові ідеї буддизму. Порівняльний аналіз брахманізму і буддизму. Політична і правова думка у Давньому Китаї. Вчення Конфуція про суспільство, державу і право. Принципи гуманності та ритуалу. Соціально-політичні та правові ідеї Мао-цзи. Вчення даосизму (Лао-цзи). Принцип недіяння. Китайські легісти про державу і закон.

Тема 3. Погляди на державу і право в Давній Греції та Давньому Римі.

Загальна характеристика етапів розвитку давньогрецької політико-правової думки. Особливості ранніх вчень у давньогрецькій філософії: погляди на державу і право Гомера, Гесіода, «Семи мудреців», Піфагора та Геракліта. Політико-правові погляди Демокріта. Вчення грецьких софістів про державу і право (Протагор, Горгій, Продік, Гіппій, Антифонт; Фрасімах, Калікл, Лікофрон). Політико-правові погляди Сократа. Розуміння держави, класифікація форм держави, погляди на закони. Вчення про державу і право Платона. Проект ідеального ладу в праці «Держава». Платон про співвідношення держави і права в діалозі «Політик». Класифікація форм держави. Платон про право і державу в праці «Закони». Політико-правове вчення Арістотеля. Поняття держави, класифікація форм держави, справедливість та її види, право і закони. Погляди на державу і право Епікура та його послідовників. Політико-правові погляди давньогрецьких стоїків (Зенон, Клеанф, Хрісіп; Панетій, Посідоній). Полібій про класифікацію форм держави. Теорія «кругообігу». Поняття змішаної форми держави.

Політичні і правові вчення у Давньому Римі. Державно-правові погляди Цицерона: поняття держави та характеристика її форм; правова теорія Цицерона. Римські стоїки про державу і право (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій Антонін). Римські юристи про право та його види (Гней Флавій, Тіберій Корункарій, Гай, Папініан, Павел, Ульпіан, Модестін). Політико-правові ідеї раннього християнства. Августин Аврелій про державу і право.

Тема 4. Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та країнах Арабського Сходу.

Проблеми держави і права в теологічному світогляді Середньовіччя, основні риси та напрямки розвитку.

Політичні і правові концепції в середньовічній Західній Європі. Державно-правові погляди Ф. Аквінського. Вчення Фоми Аквінського про види законів, елементи державної влади, співвідношення церкви і держави. Проблеми держави і права у вченні М. Падуанського. Критика теократичних ідей. М. Падуанський про виборну монархію, закони та їх різновиди. Державно-правові ідеї середньовічних юристів.

Формування і розвиток ісламської політико-правової думки. Нормативно-юридичний та етико-філософський підходи у вивченні держави, права і політики. Мусульманська концепція держави. Концепція халіфатського правління як форми держави. Політико-правові вчення Ібн Рушда та Ібн Халдуна.

Тема 5. Державно-правова думка доби Відродження і Реформації.

Загальна характеристика доби Відродження і Реформації.

Політико-правове вчення Н. Макіавеллі про цілі і форми держави, про методи здійснення влади. Погляди на співвідношення політики і моралі. Макіавеллізм.

Державно-правові ідеї Реформації: М. Лютер, Т. Мюнцер, Ж. Кальвін. Погляди на державу, церкву, закони, ідея загальної рівності.

Ж. Боден про суверенітет державної влади, право та класифікацію законів.

Політико-правові ідеї раннього соціалізму. Питання держави і права в «Утопії» Т. Мора і «Місті Сонця» Т. Кампанелли. Порівняльна характеристика концепцій ідеальних держав.

Ф. Бекон про особливості держави, форми правління та проблеми співвідношення природного і позитивного права.

Тема 6. Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.

Державно-правова думка Нідерландів XVII ст.: загальна характеристика.

Г. Гроцій про державу, її мету, сутність і джерело природного права, класифікацію права.

Природно-правова теорія Б. Спінози. Розуміння держави, її походження, класифікація форм державного правління. Обґрунтування демократії.

Основні напрямки англійської політико-правової думки. Вчення про право і державу Т. Гоббса. Теорія походження держави. Концепція державного абсолютизму. Т. Гоббс про природне право та природні закони.

Ліберальна доктрина держави і права Дж. Локка. Теорія походження держави. Сутність держави та принципи обмеження її влади. Теорія розподілу влади, її особливості. Обґрунтування ідей конституційної монархії та суверенітету народу. Розуміння природних прав та законів.

Тема 7. Європейська державно-правова думка доби Просвітництва.

Основні політико-правові ідеї епохи Просвітництва.

Вчення про державу і право мислителів французького просвітництва.

Політична програма Вольтера. Погляди на державу та форму правління. Принципи свободи, рівності людей. Програма реформування суспільства. Класифікація законів. Вчення про державу і право Ш.-Л. Монтеск'є. Погляди на державу та форму правління. Теорія розподілу влади. Концепція «Дух законів». Розуміння законів та їх класифікація. Ж.-Ж. Руссо про державу та право. Концепція суспільного договору. Теорія народного суверенітету та його гарантії. Поняття та види законів.

Німецькі просвітники про державу і право. Вчення про державу і право С. Пуфендорфа. Теорія походження держави, її призначення та погляди на форму правління. Природне право.

Концепція обов'язків. В. Лейбніц про державу і право. Погляди на державу, її мету та форму правління. Розуміння природного та позитивного права, свободи та справедливості. Державно-правові погляди Х. Томазія. Теорія походження держави, поняття держави та погляди на форму правління. Розуміння природного права та абсолютних прав людини. Співвідношення позитивного права та моралі. Державно-правові погляди Х. Вольфа. Теорія походження держави та її завдання. Розуміння прав людини та їх класифікація. Співвідношення прав та обов'язків.

Італійські просвітники про державу і право. Державно-правові ідеї Д. Віко. Історичні типи державно-правових інститутів. Розуміння держави, політики та погляди на форму правління. Державно-правові ідеї Ч. Беккарія. Теорія походження держави. Справедливість та закони. Теорія кримінального права.

Тема 8. Американські просвітники про державу і право в період боротьби за незалежність США.

Особливості державно-правових ідей американських просвітників: загальна характеристика.

Б. Франклін про проблеми держави і політики. Концепція гомруля. Питання парламентаризму. Принципи міжнародно-правової політики.

Державно-правова концепція Т. Пейна. Т. Пейн про походження держави та форми правління. Концепція республіки. Розуміння прав людини та їх класифікація.

Політико-правова доктрина Т. Джефферсона. Походження держави та погляди на форми держави. Концепція розподілу влади та система стримувань і противаг. Розуміння прав людини та їх класифікація.

Погляди федералістів на державу і право. Політико-правові погляди О. Гамільтона, Дж. Адамса та Дж. Медісона: розуміння сутності держави, характеристика її форм, принцип розподілу влади та проблеми взаємодії гілок влади між собою.

Тема 9. Вчення про державу і право в Німеччині (XVIII ст. - XIX ст.)

Загальна характеристика основних напрямків політико-правової ідеології Німеччини в кінці XVIII - на початку XIX ст.

Ліберальне вчення про право і державу І. Канта. Категоричний імператив. Поняття та класифікація права. Співвідношення моралі і права. Розуміння держави та погляди на форму правління. І. Кант як теоретик правової держави. Проект «вічного миру».

Вчення Г. В. Гегеля про право і державу. Поняття права та основні етапи розвитку. Г. Гегель про ідею держави, конституційну монархію та розподіл влади. Розуміння громадянського суспільства. Основні проблеми у сфері міжнародного права.

Історична школа права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта). Критика природно-правової теорії. Погляди на походження права та його залежність від історії народу, етапи розвитку права, класифікація права та розуміння законів.

Тема 10. Європейські мислителі XIX ст. про державу і право.

Основні ідеї лібералізму: загальна характеристика. Англійський лібералізм (І. Бентам, Дж. Міль). Теорія утилітаризму І. Бентама. Співвідношення права і закону. Погляди на форму правління та розподіл влади. Дж. Міль про свободу та демократію.

Французький лібералізм (Б. Констан, А. де Токівль). Б. Констан про політичну і особисту свободу, співвідношення права і закону, про оптимальну форму держави та ідею розподілу влади. А. де Токівль про сутність демократії, її необхідні елементи, а також основні аспекти співвідношення рівності і свободи.

Німецький лібералізм (В. фон Гумбольдт, Л. фон Штейн). Концепція «мінімальної держави» за В. фон Гумбольдтом. Л. фон Штейн про державу, форму правління та розподіл влади.

Погляди на державу і право представників соціалістичного утопізму (А. де Сен-Сімона, Ш. Фур'є та Р. Оуена). Проекти перетворення суспільства.

Філософський і юридичний позитивізм (О. Конт, Дж. Остін). Поняття та принципи соціократії О. Конта. Погляди на право. Дж. Остін про сутність позитивного права та особливості джерел права.

Соціологічна теорія права Р. фон Ієрінга. Концепція боротьби за право. Державно-правова концепція Г. Еллінека. Розуміння держави (поєднання соціологічних та юридичних методів). Вчення про суб'єктивне право. Г. Спенсер про право та державу. Концепція органічного походження держави, а також розуміння сутності права.

Марксизм як політико-правова течія (К. Маркс та Ф. Енгельс). Соціально-історичні джерела марксистського розуміння держави і права. Держава і право як надбудовні явища та їх класовий характер.

Держава і право у поглядах анархістів (П. Ж. Прудон, М. Штірнер). Розуміння держави та ідеального суспільства. Державно-правова концепція Л. Гумпловича. Розуміння держави та погляди на право: аспекти їх співвідношення. Аристократична концепція держави і права Ф. В. Ніцше. Елітарна концепція устрою «здорового суспільства» та трактування права.

Тема 11. Сучасні концепції про державу і право.

Основні тенденції державно-правових концепцій ХХ ст.: загальна характеристика.

Психологічна теорія права Л. Петражицького. Джерела права. Вчення про інтуїтивне право. Теорія солідаризму Л. Дюгі. Ідея корпоративної держави. Поняття права та його класифікація. Пов'язаність держави правом.

Ліберальна доктрина держави і права Ф. Гаєка. Ідея правової держави. Погляди на свободу. Співвідношення права і закону. Теорія еліт В. Парето та Г. Москі. Соціологічні концепції права (Є. Ерліх та Р. Паунд). Концепція «живого права» Є. Ерліха. Класифікація права. Р. Паунд про право та його мету. Концепція правового реалізму О. Голмса, Дж. Френка, К. Левелліна. Особливості розуміння права, реальне та ймовірне право. Чиста теорія права Г. Кельзена. Поняття та ознаки права. Основна норма. Структура правового порядку. Аналітична юриспруденція Г. Харта. Г. Харт про право (первинні та вторинні правила) та мінімальний зміст природного права. Сучасні теологічні концепції природного права (Ж. Марітен, Ж. Дабен, Й. Месснер, А. Ауер, Е. Волф, Х. Домбоіс, Ф. Хорст). Розуміння природного права, прав людини, а також погляди на співвідношення права та закону. Правова концепція Л. Фуллера. Розуміння права та його класифікація. Л. Фуллер про принципи внутрішньої моралі права (нормативні вимоги) та зовнішню моральність права.

Тема 12. Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї.

Становлення державно-правових ідей в Київській Русі. Політико-правові проблеми пам'яток Давньоруської держави. Українські просвітники про державу і право (Ф. Прокопович, С. Десницький, Я. Козельський, Г. Сковорода). Державно-правова концепція Ф. Прокоповича. Ф. Прокопович про походження держави, форми правління та закони. Реформаторські ідеї С. Десницького. Вчення про конституційну монархію з розподілом гілок влади. Погляди на право та його класифікацію. Я. Козельський про право, його джерела, а також поняття закону. Теорія походження держави та погляди на форму правління. Г. Сковорода про ідеальну державу. Концепція «філософії серця» (кордоцентризму).

Політико-правові ідеї П. Лодія. М. Балудянський про державу і право. Кирило-Мефодіївське товариство про проблеми держави і права (М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко, Г. Андрузький). Політико-правові погляди М. Драгоманова: походження держави і

права, сутність держави, розуміння права та його джерел. І. Франко про виникнення держави і права, співвідношення права і закону, а також соціалістичну державу як суспільний ідеал. Б. О. Кістяківський про правову державу та сутність права. Консервативна модель державності В. Липинського. Національно-демократична модель української державності С. Дністрянського. Розвиток та особливості поглядів на державу і право діячів УНР (М. Грушевський та В. Винниченко). Основні напрямки розвитку державно-правових концепцій в Україні на сучасному етапі. Проблеми формування демократичної правової соціальної держави і громадянського суспільства в Україні.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1. Предмет і методологія історії вчень про державу і право.	4	2				4	8	2				6
Тема 2. Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу.	8	2	2			6	8		2			6
Тема 3. Погляди на державу і право в Давній Греції та Давньому Римі.	10	4	4			6	8	2				6
Тема 4. Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та країнах Арабського Сходу.	6	2	2			6	8		2			6
Тема 5. Державно-правова думка доби Відродження і Реформації.	8	4	2			4	8	2				6
Тема 6. Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.	8	2	2			6	8					8
Тема 7. Європейська державно-правова думка доби Просвітництва.	8	4	4			6	8	2				6
Тема 8. Американські просвітники про державу і право в період боротьби за	6	2				4	6					6

незалежність США.												
Тема 9. Вчення про державу і право в Німеччині (XVIII ст. - XIX ст.).	8	2	2			4	6					6
Тема 10. Європейські мислителі XIX ст. про державу і право.	8	2	4			6	6					6
Тема 11. Сучасні концепції про державу і право.	10	2	4			4	8	2				6
Тема 12. Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї.	6	2	4			4	8					8
Усього годин	120	30	30			60	90	10	4			76

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу	2	
2	Вчення про державу і право у Давній Греції і Давньому Римі	4	2
3	Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та країнах Арабського Сходу	2	
4	Державно-правова думка доби Відродження і Реформації	2	2
5	Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.	2	
6	Європейська державно-правова думка доби Просвітництва	4	
7	Вчення про державу і право в Німеччині (XVIII ст. - XIX ст.)	2	
8	Європейські мислителі XIX ст. про державу і право	4	
9	Сучасні концепції про державу і право	4	
10	Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї	4	
	Разом	30	4

6.4. Самостійна робота. Додати заочну форму

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Предмет і методологія історії вчень про державу і право	4	6
2	Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу	6	6
3	Погляди на державу і право в Давній Греції та Давньому Римі.	6	6
4	Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та країнах Арабського Сходу	6	6
5	Державно-правова думка доби Відродження і Реформації	4	6
6	Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.	6	8
7	Тема 7. Європейська державно-правова думка доби Просвітництва.	6	6
8	Тема 8. Американські просвітники про державу і право в період боротьби за незалежність США	4	6
9	Вчення про державу і право в Німеччині (XVIII ст. - XIX ст.)	4	6
10	Європейські мислителі XIX ст. про державу і право	6	6
11	Сучасні концепції про державу і право	4	6
12	Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї	4	8
	Разом	60	76

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.

Програмне забезпечення – пакет Microsoft Office, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», платформа «MOODLE», додаток GOOGLE MEET, корпоративна електронна адреса на домені UZHNU.EDU.UA.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Зозуля Є.В., Туренко О.С., Іванов І.В. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 308 с.
2. Історія вчень про державу та право: посіб. для підготов. до іспитів / В. В. Орленко. 8-е вид. стереотип. К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. 204 с.
3. Історія вчень про державу і право: метод. рекомендації (вказівки) до вивчення навч. дисципліни для студ. заочного відділення економіко-правового ф-ту ОНУ ім. І. І. Мечникова / укл.: О. І. Донченко, О. Д. Гринь, І. В. Борщевський. Одеса: Фенікс, 2021. 120 с.
4. Тетарчук І.В., Дяків Т. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦУЛ., 2021. 184 с.
5. Яремчук В. Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії: навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

Допоміжна література

1. Вісьтак І. Я. Соціологічна концепція права в юриспруденції США ХХ століття: автореф. дис....канд. юрид. наук: 12.00.01: «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2024. 22 с.
2. Гринюк Р. Ф., Гоцуляк Ю. В. Доктринальний вплив категорії суспільного договору на розвиток філософії правової науки. *Правова держава*. 2021. № 4. С. 16–23.
3. Джолос С.В., Скрипаловський Я.В. Теорія поділу влади: проблеми і перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 84: частина 1. С. 42-58.
4. Козинець О. Г., Остапенко А. І. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 89. С. 37-41.
5. Коритко Л. Я., Джуган В. О. Основні риси права Стародавніх Індії та Китаю. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. Т. 28. Одеса: Вид. дім «Гельветика». С. 61-68.
6. Лобода Ю. П., Яремко В. О., Яремко П. О., Мельник Р. В. Ганс Кельзен про світовий правопорядок: історіософський нарис однієї ідеї. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Випуск 36. С. 288-293.
7. Марущак Н. В. Розуміння держави у творах видатних представників філософської та правової думки Нового часу. *Форум Права*. 2020. № 61(2). С. 82–91.
8. Мельниченко В. С. Абсолютність державного суверенітету в уявленнях мислителів VI-XIX ст. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 84: частина 4. С. 311-317.
9. Москаленко О. М. Концепція правової системи в теорії та філософії права: від утилітаризму до позитивізму. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 14. С. 8-25
10. Панченко О.О. Кантівські погляди на право та мораль як складові верховенства права. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 5. С. 426-429.
11. Подковенко Т. Концепція лібералізму Джона Локка. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 1 (29). С. 12-17.

12. Попович Т.П. Обов'язок крізь призму філософсько-правових поглядів римських стоїків. *Scientific Research and Experimental Development* (March 02-03, 2023). London, England, 2023. P. 337-340.

13. Попович Т. П. Проблематика обов'язків у політико-правовій думці епохи Відродження. *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2022. № 4 (36). С.28-43.

14. Тарановська А.О. Генезис та концептуальні основи мусульманського права. *Вісник Університету ім. Альфреда Нобеля. Серія: Право*. 2023. № 1 (6). С. 19-26.

15. Турянський Ю.І. Формування інституту прав людини доби Середньовіччя. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 24. С. 83-87.

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

6. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV: станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

7. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

8. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV: станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

9. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm> – Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія.

2. <http://www.lsl.lviv.ua/> - Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.

3. <http://www.library.univ.kiev.ua> – Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

4. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

5. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України.

6. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html> - каталог національних бібліотек країн світу.

7. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html> - каталог електронних бібліотек України.

8. <http://www.nbu.gov.ua/db/ref.html> - реферативна база даних НБУ ім. В.І.Вернадського (включаючи юридичні науки).
9. <http://www.nbu.gov.ua/online-2010/> - передплачені науково-інформаційні ресурси НБУ ім. В.І.Вернадського.
10. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/> - електронні наукові видання НБУ ім.В.І.Вернадського.
11. <http://www.friends-forum.com/forum/printthread.php?t=5838&pp=30> - енциклопедії та словники.
12. <http://www.lib.com.ua/> - електронна бібліотека.
13. <http://www.slovari.org> – каталог словників (у тому числі, юридичні)
14. <http://www.ebk.net.ua> – повні тексти юридичних книг (бібліотека Князева).
15. <http://law.biz.ua/books/0023/0204.htm> - юридична бібліотека (Україна)
16. <http://pravo.biz.ua/> - юридична бібліотека (Україна).
17. <http://www.vuzlib.net/> -економіко-правова бібліотека (оцифровані підручники)
18. <http://chitalka.info/pravoznavstvo.html> – безкоштовна студентська бібліотека юридичних ресурсів.
19. www.lawukraine.com - каталог юриста.
20. www.defence.com.ua - сам собі юрист.